

Els avantpassats catalans de *Macaca sylvanus*

02/2009 - Antropologia.

Reconstruir la història evolutiva dels ecosistemes catalans, i mirar més enllà de fa un milió d'anys, no és impossible. I tampoc és ciència ficció. L'Institut Català de Paleontologia Miquel Crusafont, de la Universitat Autònoma de Barcelona, porta més d'una dècada estudiant les restes fòssils de macacos trobats a l jaciment de Cal Guardiola i Vallparadís de Terrassa, el més ric i interessant del Pleistocè a Catalunya. Aquestes troballes ajudaran a entendre la història evolutiva d'aquests simis a Europa, donat que el macaco de Berberia (*Macaca sylvanus*), una espècie coneguda des de temps dels romans, ara només resideix en terres nord-africanes. Quan i per què es van extingir? Ambdues preguntes començaran a trobar resposta. De moment, al registre fòssil dels paleontòlegs tots els macacos europeus que s'han anat trobant, a excepció del *Macaca majori* de Sardenya, corresponen a subespècies de *Macaca sylvanus*, i el de Terrassa també. *Macaca sylvanus florentina* és el seu nom, i, tot i que ja s'havia descobert a Itàlia al segle XIX, les troballes catalanes amplien la informació morfològica d'aquesta subespècie, per així, aclarir una mica més l'evolució d'aquests primats quadrúpedes.

Fragment maxil·lar dret del macaco fòssil de Terrassa, procedent del jaciment de Cal Guardiola, en vistes lingual i oclusal.

Recentment s'han descrit a *Journal of Human Evolution* les restes fòssils de macacos (Figura 1) dels jaciments de Cal Guardiola i Vallparadís (Alba et al., 2008), excavats al llarg de la darrera dècada durant les obres de construcció d'un edifici sòcio-sanitari i d'una estació de ferrocarrils, respectivament. Aquests jaciments han lliurat milers de restes de vertebrats fòssils. Així doncs, aquest estudi no és sinó la punta de l'iceberg de la recerca que s'està duent a terme des de l'Institut Català de Paleontologia Miquel Crusafont, i que contribuirà a conèixer com eren els ecosistemes terrestres a Catalunya fa poc menys d'un milió d'anys.

Concretament, què aporten aquestes restes fòssils de macacos, des d'un punt de vista científic? Els macacos són simis quadrúpedes restringits actualment a països asiàtics i africans. L'única població "europea" és la del penyal de Gibraltar, resultat de reiterades introduccions humanes des de temps dels romans. Aquesta espècie, anomenada 'macaco de Berberia' (*Macaca sylvanus*, en terminologia científica), actualment es troba distribuïda pel nord d'Àfrica, però d'antuvi estigué molt més àmpliament repartida per tot Europa, des de la península Ibèrica fins al Pròxim Orient.

Des del segle XIX, s'han recuperat restes fòssils de macacos en diversos jaciments europeus, corresponents als darrers cinc milions d'anys d'història de la Terra. Al llarg del temps, els taxònoms -científics encarregats de classificar els éssers vius- han donat noms diversos a aquestes restes, però actualment hom creu que *Macaca majori*, endèmic de l'illa de Sardenya, és l'únic macaco fòssil europeu que es pot considerar una espècie diferent. La resta de macacos fòssils d'Europa, força similars a l'actual *Macaca sylvanus* de l'Àfrica, només se'n distingeixen a nivell de subespècie.

Les subespècies no són sinó variants temporals i/o geogràfiques, de manera que, per definició, les subespècies d'una mateixa espècie es poden entrecruar. En el registre fòssil però, no es pot aplicar aquest criteri biològic i, per tant, els paleontòlegs han d'inferir si es tracta d'espècies o subespècies en base al grau de diferenciació morfològica. Avui en dia, es distingeixen tres subespècies fòssils de *Macaca sylvanus* a Europa; les restes terrassenques s'han atribuït amb certes reserves a *Macaca sylvanus florentina*, una subespècie descrita durant el segle XIX a partir de restes fòssils italianes, i de la qual se'n coneixien sobretot restes mandibulars. Les noves troballes de Catalunya, en canvi, inclouen majoritàriament fragments maxil·lars (amb dentició superior), i per tant aporten una informació molt significativa que ajudarà a clarificar la història evolutiva d'aquests primats a Europa.

Agraïments:

Els treballs paleontològics als jaciments de Cal Guardiola i Vallparadís han estat supervisats per Salvador Moyà-Solà i han estat possibles gràcies als estudis d'impacte ambiental realitzats pel Servei d'Arqueologia i Paleontologia, i han comptat amb la participació del Departament de Cultura i el Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament de Terrassa, la Diputació de Barcelona, la Mútua de Terrassa, l'Institut Cartogràfic de Catalunya, la Universitat Rovira i Virgili i l'Institut Català de Paleontologia.

David M. Alba (Università degli Studi di Firenze)

Institut Català de Paleontologia

Universitat Autònoma de Barcelona

Alba, D.M., Moyà-Solà, S., Madurell, J. & Aurell, J. (2008). Dentognathic remains of *Macaca* (Primates, Cercopithecidae) from the late early Pleistocene of Terrassa (Catalonia, Spain). *Journal of Human Evolution*, 55: 1160-1163.